

Verslag der Commissie voor de geschiedenis der Wale-kerken

<https://hdl.handle.net/1874/234790>



**Verslag der Commissie voor de Geschiedenis
der Wale Kerken, 1890—91.**

Op de reünie der heeren afgevaardigden van de Wale Kerken, die in de laatste dagen van Juni te Leiden plaats had, is als naar gewoonte verslag gedaan door de commissie, die sedert 1878 de bouwstoffen verzamelt voor de geschiedenis van genoemde kerken.

Een uittreksel uit dat rapport werd ons van goederhand medegedeeld, waaraan het volgende is ontleend.

De commissie wijst er op, hoe een bezoek van het bestuur van het Fransch Protestantsche hospitaal te Londen, aan de Wale bibliotheek en de daar in 5 jaren verzamelde bouwstoffen gebracht, aanleiding gaf tot de stichting van de Huguenot Society te Londen, die kort daarop gevolgd werd door de oprichting der New-Yorksche Huguenot Society; nu is naar haar voorbeeld op 29 September van het vorige jaar te Friedrichsdorf het Huguenoten Vereen tot stand gekomen, waarvan het streven is alles te verzamelen wat betreft de geschiedenis der talrijke in geheel Duitschland in vroeger eeuwen verspreide Fransche kerkgemeenten. Daarbij heeft ook onze geschiedenis belang, want de Staten-Genraal ondersteunden vele van die kerken of verstrekten reisgeld aan de naar Holland gevluchte Fransche predikanten, die naar die kerken beroepen werden. In de kerkregisters van Mannheim en Zelle, van Hanau en Halberstadt, van Maagdenburg en zoo vele andere komen leden voor van dezelfde families, waarvan anderen herwaarts waren gevlucht. Dank de welwillende medewerking van eenige predikanten in Duitschland ontving de commissie afschrift van die registers en werden weder duizenden fiches aan hare verzameling toegevoegd, evenals eenige honderden van Fransche families, die uit de Nederduitsch Hervormde kerkregisters van Middelburg en andere steden werden afgeschreven.

De zes kasten waren voor de 400 doozen, waarvan elk ongeveer drie duizend doop- of trouwakten bevat, te klein geworden; gelukkig ontving zij eene keurige ouderwetsche eikenhouten kast ten geschenke, die voor een 60tal doozen eene uitmuntende berging oplevert. Herhaaldelijk mocht de commissie tal van genealogische vragen

beantwoorden en door hare juiste gegevens aanwijzingen verschaffen omtrent de afkomst van eenige naar Nederland gevluchte families.

De heer *M. G. Wildeman* in 's-Gravenhage verschafte haar uitvoerige aantekeningen uit het Waalsche doopsregister van 1616—50, daarom van zoo veel belang omdat hij ook de namen der doopgetuigen opteekent, waaruit vaak belangrijke genealogische gevolgtrekkingen mogen gemaakt worden. Zij gewaagt met lof over hetgeen *mr. H. D. Guyot* over „Groningue, lieu de refuge”, heeft uitgegeven, waarin ook voor de nijverheid eenige bijdragen voorkomen. Een der leden van de commissie verzamelde al wat bekend is omtrent de Fransche officieren, die in de legers der Staten-Generaal hier en elders gediend hebben. De alphabetische lijst van die heeren zal verschijnen in het „Bulletin de la Commission.”

Van dit tijdschrift zagen in het afgelopen jaar 2 afleveringen met de portretten van de predikanten *Gagnebin* en *Valès* het licht. Daarin werden o. a. bijdragen opgenomen van de corresponderende leden *E. Lesens* te Rouaan, *Ch. Rahlenbeck* te Brussel, *M. de Richemont* te La Rochelle; van de heeren *J. G. Frederiks* te Amsterdam, *J. Lublink Schröder* te Apeldoorn, *H. J. Schouten* te Utrecht, *H. D. Guyot* te Groningen, *dr. C. Landré* te 's-Gravenhage; de genealogie van de familiën *Chevallier* en *Landrè*; uittreksels van de Resoluties van Gecommitteerde Raden en Staten-Generaal omtrent de Réfugiés, als ook die van de magistraat te Groningen; monographie's over de Wale kerk te Voorburg en te Franeker, over de Waalsche kerk te Bremen, en die te Rijssel, van 1708—1713 door de geëllieerden bezet; eene uitvoerige lijst van naar ons land gevluchte prose-lieten enz.

Intusschen is een begin gemaakt met den druk der Actes Synodaux die tot 1688 slechts in handschrift zijn bewaard, en zooals nu bleek, zijn die copïes niet geheel eensluidend of betrouwbaar, zoodat men den juisten inhoud uit de vergelijking van vijf afschriften moet vaststellen.

De briefwisseling van den secretaris *dr. W. N. du Rieu* was weder zeer belangrijk; hij ontving 300 brieven en schreef daarop ruim 250 antwoorden.

Het rapport betreffende de Wale Bibliotheek brengt in herinnering hoe deze inrichting, welke wel is waar gespaard bleef bij den brand van de Gehoorzaal in 1889, is overgebracht moeten worden naar drie zalen van het Wale Weeshuis, daar door den bouw van eene

grooter Concertzaal de kosterswoning van de Fransche kerk is afgebroken en daarvoor is ingericht een vleugel van die kerk, waarin de Wale Bibliotheek zoo doelmatig was gevestigd; van die bibliotheekzaal met de gaanderij is slechts eene afbeelding overgebleven. De zalen, waar in vroeger dagen *Boerhave* en zijn ambtgenoot elk aan zes bedden hun clinisch onderwijs gaven aan de studenten in de geneeskunde, zijn zoo goed mogelijk ingericht voor eene bibliotheekzaal, waar de boeken, en eene archiefzaal daarboven, waar de verschillende archiefstukken zijn geplaatst, zoowel die de Waalsche commissie aan de zorgen der archiefcommissie toevertrouwt, als die door verschillende Wale kerken aan deze in bruikleen zijn afgestaan. In eene derde zaal, die tevens als leeszaal steeds voor belangstellenden open staat, is de verzameling fiches die boven genoemd is geplaatst, welke de conciërge van het gebouw verzorgt en voor de belangstellenden ontsluit. Daar zijn de geschilderde en andere portretten van Wale predikanten opgehangen, die op de Breëstraat tegen de leuning der gaanderij waren geplaatst, alsook de door ridder *Van der Werf* geschilderde portretten van Prins *Willem III* en zijne echtgenooten, als beschermers van de duizenden Fransche om den geloove vervolgden, die door zijnen invloed in Wale kerken eene veilige plaats voor hunne godsdienstoefening vonden, terwijl de milddadigheid van zijne gemalin en hare omgeving den talrijken Franschen vrouwen en dochters ondersteuning verschafte in haren deerniswaardigen toestand.

De verplaatsing van die meer dan 7000 boeken bracht mede, dat een nieuw stelsel van nummering moest worden uitgedacht, wegens de geheel verschillende afmetingen der kasten en de lengte der planken, zoodat de letter en het nummer van elke kast en elke plank, die achter op ieder boek geplakt was en daarbinnen was herhaald, na de verplaatsing alle moesten worden veranderd, welk omvangrijke arbeid gelukkig volbracht werd, waarbij tevens alle boeken die in den supplement-catalogus van 1890 beschreven waren zijn ingelijfd en genummerd.

Dank de medewerking der heeren regenten van het Weeshuis kregen die drie zalen een behoorlijk aanzien, en wordt er door de noodige ventilatie en verwarming tegen gevaar van vocht gewaakt, terwijl het gebouw, dat aan drie zijden geheel vrijstaat, veel minder blootgesteld is aan brandgevaar dan de vorige bibliotheek op de Breëstraat naast de zalen waar

concert- en tooneeluitvoeringen tot diep in den nacht plaats hadden.

Het gebruik, door beoefenaars der kerkgeschiedenis hier en buiten het vaderland gemaakt van deze in zekere opzichten zoo rijke verzameling, was weder belangrijk. Aan geschenken en aankopen, behalve de vele vervolgwerken, zijn 200 nieuwe nummers aan de bibliotheek toegevoegd; o. a. 25 portretten van meerendeels Waalsche predikanten, als *G. A. de Chauffepié*, *A. Coquerel*, *P. Huet*, *Jean de L'Espagne*, *J. de Labadie*, *S. Eschauzier*; voort 8 wapens van Wale families en kerken; verder afbeeldingen van de afgebroken Vrouwekerk te Leiden, van de Fransche kerk te Rotterdam, van die te Kleef en Hanau; bovendien 12 zilveren en bronzen medailles geslagen ter herinnering aan gebeurtenissen betreffende de Protestantsche kerkgeschiedenis en Wale families. De groote verzameling Fransche Bijbels en kerkboeken werd weder met een achttal vermeerderd, en aan de uitgebreide reeks Fransche preeken werden toegevoegd die van *Bersier*, *Bouillier*, *Bouvier*, *Cellérier*, *Chauffepié*, *Renaud*, *Chauguion* en *Valès*. Verder zijn nog ontbrekende werken van *J. du Bois*, *Desmarit*, *Drelincourt*, *Feydeau*, *Jurien*, *La Placette* en anderen opgenomen.

Zeker zou dit getal aanzienlijker geweest zijn, als de verplaatsing der bibliotheek niet zoovele gelden had vereischt en de prijzen voor die allengs zeldzamer geworden boeken van deze soort, niet zoo buitengewoon hoog waren geklommen in den handel van oude boeken.